

LITERATURA PO 1939 ROKU

Bibliografia ogólna:

- M. Fik, *Kultura polska po Jaltcie. Kronika lat 1944–1981*, Londyn 1989 (wyd. krajowe – Warszawa 1991).
- Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1–2, Warszawa 1985 (lub wyd. nast.).
- Literatura polska po 1939 roku. Przewodnik encyklopedyczny*, red. M. Witkiewicz [właśc. M. Drabikowski], t. 1, Warszawa 1989.
- R. Matuszewski, *Literatura polska 1939–1991*, Warszawa 1992.
- Słownik literatury polskiej XX wieku*, red. A. Brodzka i in., Warszawa 1992.
- J. Świąch, *Literatura polska w latach II wojny światowej*, Warszawa 1997.
- P. Czaplński, P. Śliwiński, *Literatura polska 1976–1998*, Kraków 1999.
- L. Szaruga, *Walka o godność. Poezja polska w latach 1939–1988*, Wrocław 1993.
- T. Drewnowski, *Próba scalenia. Obiegi – wzorce – style*, Warszawa 1997.

LXXXVII. POECI NA (I PO) WOJNIE

- Życie a twórczość.
- Między sprzecznymi nakazami: sztuka i czyn zbrojny.
- Wobec tradycji literackiej (Romantyzm, Dwudziestolecie międzywojenne).
- Historia w mit przemieniona.
- Retoryka i „śpiew”: składnia i wersyfikacja.
- Liryka epoki nielirycznej: motywy przyrodnicze, miłosne i religijne.
- Elegia i inne gatunki liryczne.
- Folklor okupacyjny (wiersz, piosenka, wojenne „graffiti”).

- Ku formom bardziej pojemnym: próby epiki i dramatu.
- Ich życie pośmiertne w poezji (w utworach Grochowiaka, Miłosza, Przybosa, Szymborskiej).
- Nieusuwalna trauma. Obrachunki wojenne w poezji T. Różewicza.
- Tomy z wojennej szuflady: *Ocalenie Cz. Miłosza i Póki my żyjemy* J. Przybosa.

Utwory:

- K.K. Baczyński, *Utwory zebrane*, oprac. A. Kmita-Piorunowa, K. Wyka, wyd. 3, Kraków 1979 (wyd. pierwsze: 1961), wyd. nast. 1994.
- T. Borowski, *Poezje*, oprac. T. Drewnowski, Warszawa 1972.
- T. Gajcy, *Wybór poezji. Misterium Niedzielne*, oprac. S. Bereś, Wrocław 1992, BN, s. I, nr 283.
- T. Różewicz, *Niepokój*, Kraków 1947.
- T. Różewicz, *Czerwona rękawiczka*, Kraków 1949.
- A. Trzebiński, *Pamiętnik*, w: tenże, *Kwiaty z drzew zakazanych. Proza*, oprac. Z. Jastrzębski, Warszawa 1972.

Źródła pomocnicze:

- S. Grochowiak, *** (*Mamy tych braci*), w: tenże, *Kanon*, Warszawa 1965.
- Cz. Miłosz, *Ballada*, w: tenże, *Król Popiel i inne wiersze*, Paryż 1962 (przedr. w: *Wiersze*, Kraków 1993, t. 2, s. 108–109).
- Cz. Miłosz, *Traktat poetycki*, Paryż 1957 (cz. III: *Duch dziejów*; przedr. w: *Wiersze*, Kraków 1993, t. 2, s. 46–57).
- J. Przyboś, *Poległy*, w: tenże, *Narzędzie ze światła*, Warszawa 1959 (przedr. w: *Pisma zebrane*, oprac. R. Skręt, Kraków 1994, t. 2, s. 14).
- J. Przyboś, *Fortunny błąd*, w: tenże, *Zapiski bez daty*, Warszawa 1970.
- K. Wyka, *Pozagrobowa dyskusja poetycka*, „Roczniki Humanistyczne” t. 19, 1971, z. 1.
- W. Szymborska, *W biały dzień*, z tomu: *Ludzie na moście*, Warszawa 1986.
- Poezja Polski walczącej 1939–1945. Antologia*, oprac. J. Szczawiej, t. 1–2, Warszawa 1974.

Opracowania:

- E. Balcerzan, *Poezja w latach 1939–1965*, cz. 2, Warszawa 1982, rozdziały: *Życie literackie, Wojna, Poezja wobec wojny: strategia uczestnika, Poezja wobec wojny: strategia świadka*.

- L.M. Bartelski, *Genealogia ocalonych. Szkice o latach 1939–1944*, wyd. 3, Kraków 1974.
- S. Bereś, *Uwięziony w śmierci. O twórczości Tadeusza Gajcego*, Warszawa 1992.
- J. Błoński, *Pamięci anioła*, w: tenże, *Romans z tekstem*, Kraków 1981.
- Z. Jastrzębski, *Literatura pokolenia wojennego wobec dwudziestolecia*, Warszawa 1969.
- J. Kwiatkowski, *Ciemny dialog oraz Potop i posąg*, w: tenże, *Klucze do obrazni*, Kraków 1963 (lub wyd. nast.).
- Literatura pokolenia wojennego. Materiały do bibliografii za lata 1945–1980*, oprac. J. Jarowiecki, E. Wójcik, W. Wójcik, Kraków 1990.
- J. Łukasiewicz, „Widma” – *psychomachia*, w: tenże, *Oko poematu*, Wrocław 1991.
- Cz. Miłosz, *Strefa chroniona*, w: tenże, *Ogród nauk*, Paryż 1979 (lub Lublin 1991).
- I. Opacki, *Elegia optymistyczna. (O poezji Krzysztofa Baczyńskiego)*, „Roczniki Humanistyczne” 1967, nr 1 (przedruk w: *Poetyckie dialogi z kontekstem*, Katowice 1979).
- J. Rostropowicz-Clark, *Wódz powstańców, poeta bohater*, „Teksty Drugie” 1994, nr 2.
- J. Szczypka (oprac.) „*W gałązce dymu, w ognia blasku*”. *Wspomnienia o Wacławie Bojarskim, Tadeuszu Gajcem, Onufrym Bronisławie Kopczyńskim, Wojciechu Mentzlu, Zdzisławie Stroińskim, Andrzeju Trzebińskim*, Warszawa 1977.
- J. Świąch, *Literatura polska w latach II wojny światowej*, Warszawa 1997 (rozdz. I-IV, s. 15–175; rozdz. VI, s. 221–244).
- Z. Wasilewski (oprac.), „*Żołnierz, poeta, czasu kurz*”. *Wspomnienia o Krzysztofie Kamiliu Baczyńskim*, wyd. 3 popr. i rozszerz., Kraków 1979.
- T. Drewnowski, *Ucieczka z kamiennego świata. O Tadeuszu Borowskim*, Warszawa 1992.
- J. Szczęsna, *Tadeusz Borowski – poeta*, Poznań 2000.
- T. Drewnowski, *Walka o oddech. O pisarstwie Tadeusza Różewicza*, Kraków 2002.

LXXXVIII. DWA TOTALITARYZMY

— Obóz jako ekstrakt systemów totalitarnych: „kamienny świat” łagrów nazistowskich, „białe krematoria” łagrów komunizmu.

— Człowiek w sytuacjach granicznych: świadectwa obozowe Z. Kossak i T. Borowskiego.

— Literatura wobec realności Oświęcimia i Kołomy: jak opisać doświadczenia obozów, jak wpisać je w losy kultury; idee osoby ludzkiej, sposoby konstruowania narracji.

— Rola zapisów obozowego doświadczenia w problematyce granic i zadań literatury w półwieczu powojennym.

— Wywiezieni. Literacka i niefikcyjna dokumentacja wojennych losów polskich w Rosji (proza Wańkowicza, Wata, Krzysztonia).

Utwory:

T. Borowski, *Utwory wybrane*, oprac. A. Werner, Wrocław 1991, BN, s. I, nr 276.

Z. Kossak, *Z otchłani. Wspomnienia z lagru*, Częstochowa – Poznań 1946.

T. Nowakowski, *Obóz Wszystkich Świętych*, Paryż 1957, wyd. krajowe Warszawa 1990; lub: *Szoła za jaśminami*, Londyn 1948.

G. Herling-Grudziński, *Inny świat. Zapiski sowieckie*, Londyn 1953 (oraz wiele wydań emigracyjnych, w „drugim obiegu”, i wyd. krajowe, już oficjalne: Warszawa 1992 i nast.).

M. Czapska (oprac.), *Polacy w ZSRR (1939–1942). Antologia*, Paryż 1963 (wyd. krajowe – Warszawa 1991).

Mój Bildungsroman, Wstęp, w: G. Herling-Grudziński, *Inny świat. Lekcja literatury z W. Boleckim*, Kraków 2000.

M. Wańkowicz, *Dzieje rodziny Korzeniewskich*, w: *Dzieła emigracyjne*, t. 3, Warszawa 1991.

A. Wat, *Mój wiek. Pamiętnik mówiony*, przedm. Cz. Miłosz, oprac. L. Ciołkoszowa, cz. 1–2, Londyn 1977 (lub Warszawa 1990).

J. Krzysztוף, *Wielbiąd na stepie* (1978) i *Krzyż Południa* (1983).

Źródła pomocnicze:

H. Arendt, *Eichman w Jerozolimie. Rzecz o banalności zła*, tłum. A. Szostkiewicz, Kraków 1987.

A. Pawełczyńska, *Wartość i przemoc. Zarys socjologiczny problematyki Oświęcimia*, Warszawa 1973.

W. Szałamow, *Bez powrotu*, tłum. J. Baczyński, Gdańsk 1996.

W. Szałamow, *Procurator Judei i inne utwory*, wyboru dokonał L. Budrecki, tłum. M. Kotowska, Z. Podgórzec, A. Pomorski, Warszawa 1991.

Opracowania:

J. Błoński, *Borowski i Herling. Paralele*, „Tygodnik Powszechny” 1991, nr 21.

- W. Bolecki, *„Inny świat” Gustawa Herlinga-Grudzińskiego*, Warszawa 1994 (Biblioteka Analiz Literackich).
- L. Burska, *Obozowa literatura*, w: *Słownik literatury polskiej XX wieku*, red. A. Brodzka i in., Wrocław 1992.
- T. Drewnowski, *Fałszywe paralele*, „Polityka” 1991, nr 23.
- T. Drewnowski, *Ucieczka z kamiennego świata. O Tadeuszu Borowskim*, wyd. 3, Warszawa 1992 (wyd. pierwsze – 1972).
- Etos i artyzm. Rzecz o Gustawie Herlingu-Grudzińskim*, red. S. Wyslouch, R.K. Przybylski, Poznań 1991.
- Inny świat*. [Rozmowa z autorem] w: G. Herling-Grudziński, W. Bolecki, *Rozmowy w Dragonei*, Warszawa 1997.
- Z. Kudelski, *Pielgrzym Świętokrzyski. Szkice o Herlingu Grudzińskim*, Lublin 1991.
- Z. Kudelski, *Studia o Herlingu-Grudzińskim: twórczość, recepcja, biografia*, Lublin 1998.
- Cz. Miłosz, *Beta, czyli nieszczęśliwy kochanek*, w: tenże, *Zniewolony umysł*, Paryż 1953 (oraz inne wyd., ostatnie – Kraków 1990).
- R.K. Przybylski, *Być i pisać. O prozie Gustawa Herlinga-Grudzińskiego*, Poznań 1991.
- I. Sariusz-Skąpska, *Polscy świadkowie Gułagu*, Kraków 1995.
- Świadectwa i powroty nieludzkiego czasu*, red. J. Świąch, Lublin 1990.
- A. Werner, *Zwyczajna Apokalipsa. Tadeusz Borowski i jego wizja świata obozów*, Warszawa 1971 i wyd. nast., Warszawa 1981.
- D. Kulesza, *Dwie prawdy: Zofia Kossak i Tadeusz Borowski wobec obrazu wojny w polskiej prozie lat 1944–1948*, Białystok 2007.

LXXXIX. ZAGŁADA

Uwaga: ze względu na bogatą listę pozycji bibliograficznych uczeń może dokonać wyboru opracowań.

— Zagłada Żydów – historiografia, próby interpretacji.

R. Szuchta, P. Trojański, *Holokaust. Zrozumieć dlaczego*, Warszawa 2003.

M.R. Marrus, *Holocaust. Historiografia*, tłum. A. Tomaszewska, Warszawa 1993.

R. Hilberg, *Sprawcy. Ofiary. Świadkowie. Zagłada Żydów 1939–1945*, tłum. J. Giebułtowski, Warszawa 2007.

Z. Bauman, *Nowoczesność i Zagłada*, tłum. T. Kunz, Kraków 2009.

B. Engelking, *Zagłada i pamięć. Doświadczenie Holocaustu i jego konsekwencje opisane na podstawie relacji autobiograficznych*, Warszawa 1994.

B. Engelking, J. Leociak, *Getto warszawskie. Przewodnik po*

nieistniejącym mieście, Warszawa 2001. S. Friedlander, *Czas eksterminacji. Nazistowskie Niemcy i Żydzi 1939–1945*, Warszawa 2010.

— Ludobójstwo, Holokaust, „ostateczne rozwiązanie”, Szoa, Zagłada – problemy z terminologią; „ludzie ludziom” (Nałkowska) czy „ludzie Żydom” (Grynberg) zgotowali ten los – wokół kwestii wyjątkowości.

B. Bruneteau, *Wiek ludobójstwa*, tłum. B. Spiralska, Warszawa 2005. M. Adamczyk-Garbowska, H. Duda, *Terminy „Holocaust”, „Zagłada” i „Szoa” oraz ich konotacje leksykalno-kulturowe w polszczyźnie potocznej i dyskursie naukowym*, w: *Żydzi i judaizm we współczesnych badaniach polskich*, t. III, red. K. Pilarczyk, Kraków 2003. H. Grynberg, *Ludzie Żydom zgotowali ten los*, w: tenże, *Prawda nieartystyczna*, Wołowiec 2002. M. Zaleski, „Ludzie ludziom”...? „Ludzie Żydom”...? *Świadectwo literatury?*, w: *Literatura polska wobec Zagłady*, red. A. Brodzka-Wald, D. Krawczyńska, J. Leociak, Warszawa 2000. A. Milchman, A. Rosenberg, *Holocaust – kwestia wyjątkowości*, w: tychże, *Eksperymenty w myśleniu o Holocaustcie. Auschwitz, nowoczesność i filozofia*, tłum. L. Krowicki, J. Szacki, Warszawa 2003.

— Różne formy zapisu doświadczenia Zagłady; literatura jako świadectwo – świadectwo jako literatura.

Utwory:

Antologie: „*Pieśń ujdzie cało...*”. *Antologia o wierszy o Żydach pod okupacją niemiecką*, oprac. M. Borwicz, Warszawa – Łódź – Kraków 1947. *Dzieci oskarżają*, oprac. M. Hochberg-Mariańska i N. Grüss, Kraków – Łódź – Warszawa 1947 (wyd. II Warszawa 1993). *Męczeństwo i zagłada Żydów w zapisach literatury polskiej*, oprac. I. Maciejewska, Warszawa 1988. A. Grupińska, *Po kole. Rozmowy z żydowskimi żołnierzami*, Warszawa 1991 (wyd. rozszerzone 2000). B. Engelking, *Na łące popiołów. Ocaleni z Holocaustu*, Warszawa 1993. *Pamiętniki z getta warszawskiego. Fragmenty i rejestry*, wyd. II, oprac. M. Grynberg, Warszawa 1993. *Życie i zagłada Żydów polskich 1939–1945. Relacje świadków*, oprac. M. Grynberg, M. Kotowska, Warszawa 2003. *Archiwum Ringelbluma. Dzień po dniu Zagłady*, oprac. M. Markowska, Warszawa 2008. *Wybór źródeł do nauczania o Zagładzie Żydów na okupowanych ziemiach polskich*, red. A. Skibińska i R. Szuchta, Warszawa 2010.

Literatura dokumentu osobistego i literatura piękna: *Adama Czerniakowa Dziennik getta warszawskiego. 6 IX 1939 – 23 VII 1942*, oprac. M. Fuks, Warszawa 1983. I. Amiel, *Osmaleni*, Warszawa 2010. J. Andrzejewski, *Wielki Tydzień*, w: tenże, *Noc*, Warszawa 1945. K.K. Baczyński, *Modlitwa II, Tren I, Tren II*. J. Bauman, *Zima o poranku. Opowieść dziewczynki z warszawskiego getta*, Poznań 1999. M. Berland, *Dni długie jak wieki*, Warszawa 1992. M. Bieńczyk, *Tworci*, Warszawa 1999. A. Błady-Szwajgier, *I więcej nic nie pamiętam*, Warszawa 1994. T. Borowski, *Pożegnanie z Marią; Kamienny świat*, Warszawa 1972.

P. Celan, *Fuga śmierci*, w: tenże, *Utwory wybrane*, oprac. R. Krynicki, tłum. S. Bańczak i inni, Kraków 2003. *Dziennik Dawida Sierakowiaka*, oprac. L. Dobroszycki, Warszawa 1960. W. Dichter, *Koń Pana Boga*, Warszawa 1996. M. Edelman, *I była miłość w getcie*, Warszawa 2009. J. Ficowski, *Odczytywanie popiołów*, Warszawa 1988. I. Fink, *Skrawek czasu*, Londyn 1987. Z. Ginczanka, „*Non omnis moriar*” (np. w: J. Szczawiej *Poezja Polski Walczącej*, tom 1, s. 938.). M. Głowiński, *Czarne sezony*, Warszawa 1998. H. Grynberg, *Żydowska wojna*, Warszawa 1965; *Drohobycz, Drohobycz*, Warszawa 2001; H. Grynberg, J. Konstański, *Szmuglerzy*, Warszawa 2001. I. Kacnelson, *Pieśń o zamordowanym żydowskim narodzie*, tłum. J. Ficowski, Warszawa 1982. J. Korczak, *Pamiętnik*, w: tenże, *Pisma zebrane*, t. 4, Warszawa 1986. H. Krall, *Zdążyć przed Panem Bogiem*, Warszawa 1977; *Pola*, w: tenże, *Tam już nie ma żadnej rzeki*, Kraków 1998. P. Levi, *Pogrążeni i ocaleni*, tłum. S. Kasprzysiak, Kraków 2007. J. Mackiewicz, *Ponary – „Baza”*; *Getto wileńskie*, w: tenże, *Fakty, przyroda, ludzie*, Londyn 1984. C. Miłosz, *Campo di Fiori; Biedny chrześcijanin patrzy na getto*. Z. Nałkowska, *Medaliony*, Kraków 2005. P. Opoczyński, *Reportaże z getta warszawskiego*, Warszawa 2009. *Pamiętnik Dawida Rubinowicza*, wstęp J. Iwaszkiewicz, Warszawa 2005. C. Perechodnik, *Spowiedź*, Warszawa 2004. E. Ringelblum, *Kronika getta warszawskiego*, Warszawa 1983. T. Różewicz, *Gałąź; Tablica*, w: tenże, *Opadły liście z drzew*, Warszawa 1955; T. Różewicz, *Nożyk profesora*, Wrocław 2001. A. Rudnicki, zbiory opowiadań: *Wielkanoc, Szekspir, Ucieczka z Jasnej Polany, Żywe i martwe morze*. W. Szlengel, *Co czytałem umarłym*, Warszawa 1979. L. Szmidt, *Cudem przeżyliśmy czas zagłady*, Kraków 1983. E. Wiesel, *Noc*, tłum. E. Horodyńska, Oświęcim 2006. B. Wojdowski, *Chleb rzucony umarłym*, Warszawa 1990.

Opracowania:

S. Buryła, *Opisać Zagładę. Holocaust w twórczości Henryka Grynberga*, Wrocław 2006. P. Czaplinski, *Zagłada jako wyzwanie dla refleksji o literaturze*, „Teksty Drugie” 2004, nr 5. D. Głowacka, „*Jak echo bez źródła*”. *Podmiotowość jako dawanie świadectwa a literatura Holocaustu*, „Teksty Drugie” 2003, nr 6. J. Jedlicki, *Dzieje doświadczone i dzieje zaświadczone*, w: tenże, *Dzieło literackie jako źródło historyczne*, red. Z. Stefanowska i J. Sławiński, Warszawa 1978. J. Kowalska-Leder, *Doświadczenie Zagłady z perspektywy dziecka w polskiej literaturze dokumentu osobistego*, Wrocław 2009. D. Krawczyńska, *Własna historia Holocaustu. O pisarstwie Henryka Grynberga*, Warszawa 2005. J. Leciak, *Tekst wobec Zagłady (O relacjach z getta warszawskiego)*, Wrocław 1997. *Literatura polska wobec Zagłady*, red. A. Brodzka-Wald, D. Krawczyńska i J. Leciak, Warszawa 2000. I. Maciejewska, *Getta doświadczenie w literaturze*, w: *Słownik literatury polskiej XX wieku*, red. A. Brodzka i inni, Warszawa 1993. A. Molisak, *Judaizm jako los. Rzecz o Bogdanie Wojdowskim*, Warszawa 2004.

W. Panas, *Zagłada od zagłady. Shoah w literaturze polskiej*, w: tenże, *Pismo i rana. Szkice o problematyce żydowskiej w literaturze polskiej*, Lublin 1996. D.G. Roskies, *Czym jest literatura Holocaustu?*, tłum. M. Adamczyk-Garbowska, „Literatura na świecie” 2005, nr 9/10. *Stosowność i forma. Jak opowiadać o Zagładzie*, red. M. Głowiński i inni, Kraków 2005. F. Tych, *Długi cień Zagłady*, Warszawa 1999. A. Ubertowska, *Świadectwo – trauma – głos. Literackie reprezentacje Holocaustu*, Kraków 2007. A. Werner, *Zwyczajna Apokalipsa. Tadeusz Borowski i jego wizja świata obozów*, Warszawa 1971. J. Wróbel, *Miara cierpienia. O pisarstwie Adolfa Rudnickiego*, Kraków 2004. *Zagłada. Współczesne problemy rozumienia i przedstawiania*, red. P. Czaplinski, E. Domańska, Poznań 2009. R. Zimand, „*W nocy od 12 do 5 rano nie spałem*”. „*Dziennik*” Adama Czerniakowa — próba lektury, Paryż 1979.

— Problemy przedstawiania doświadczenia Zagłady: między „etyczną treścią” a „literacką formą”; zagadnienie (nie)wyróżnialności.

B. Lang, *Przedstawianie zła: etyczna treść a literacka forma*, w: tenże, *Nazistowskie ludobójstwo. Akt i idea*, tłum. A. Ziębińska-Witek, Lublin 2006. H. White, *Fabularyzacja historyczna a problem prawdy*, tłum. E. Domańska, w: tenże, *Poetyka pisarstwa historycznego*, Kraków 2000. J. Leociak, *Mówić czy milczeć? O (nie)wyróżnialności doświadczenia Holocaustu i (nie)możliwości jego zapisu*, w: *Literatura i wiedza*, red. W. Bolecki i E. Dąbrowska, Warszawa 2006. R. Eaglestone, *Holocaust i niemożność przedstawienia*, tłum. M. Pietrzak-Merta, „Res Publica Nowa” 1997, nr 11. D. Laub, *Zdarzenie bez świadka: prawda, świadectwo oraz ocalenie*, „Teksty Drugie” 2007, nr 5. M. Janion, *Nie wiem*, w: tenże, *Żyjąc tracimy życie*, Warszawa 2001.

— Pamięć o Zagładzie po wojnie; obecność doświadczenia Zagłady w polskiej przestrzeni publicznej.

J. Błoński, *Biedni Polacy patrzą na getto*, Kraków 2008. M. Głowiński, *Eseje Błońskiego po latach*, „Zagłada Żydów. Studia i materiały” 2006 (2). J.T. Gross, *Sąsiedzi. Historia zagłady żydowskiego miasteczka*, Sejny 2000. M.C. Steinlauf, *Pamięć nieprzyswojona. Polska pamięć Zagłady*, tłum. A. Tomaszewska, Warszawa 2001. P. Forecki, *Zbiorowe zapominanie zagłady w PRL*, w: tenże, *Od Shoah do Strachu. Spory o polsko-żydowska przeszłość i pamięć w debatach publicznych*, Poznań 2010. P. Śpiewak, *Nakaz pamięci*, „Przegląd Polityczny” 2010, nr 102.

XC. ŚWIATY ZATOPIONE – ŚWIATY OCALONE. MITOLOGIE MAŁYCH OJCZYZN W KONTEKSTACH HISTORII

— Różnorodność kulturowa jako zasada organizująca przywołane pamięcią światy kresów i regionów centralnych.

— Kontakty, osmozy i odmienności kręgów różnych kultur w światach przedstawianych.

— Historyczność i mityzacje w przywołaniach świata minionego: codzienność, arkadia, katastrofa.

— Autobiografizm jako współczynnik świata przedstawionego i przedstawiania świata.

— Ewokowanie zgładzonego świata Żydów polskich.

— *Wsi spokojna...* Mityzacje świata w prozie tzw. nurtu wiejskiego.

— Tożsamość narodowa czy uniwersalna? Europa Środkowa jako mit – problem – postulat.

Utwory:

L. Buczkowski, *Czarny potok*; H. Grynberg, *Historia rodzinna, Kadisz*; T. Konwicki, *Kronika wypadków miłosnych, Bohiń*; A. Kuśniewicz, *Strefy*; T. Nowak, *Diabły; A jak królem, a jak katem będziesz*; W. Myśliwski, *Pałac; Kamień na kamieniu*; wybrana powieść J. Mackiewicza; W. Odojewski, *Zasypie wszystko, zawieje*; Cz. Miłosz, *Rodzinna Europa; Dolina Issy*, J. Strykowski, *Austeria, Na wierzbach nasze skrzyłce*; T. Słobodzianek, *Prorok Ilia*; B. Wojdowski, *Chleb rzucony umarłym*.

Źródła pomocnicze:

Cz. Miłosz, T. Venclova, *Dialog o Wilnie*, „Kultura” (Paryż) 1979, nr 1–2 (oraz przedr. krajowy).

Cz. Miłosz, *Zaczynając od moich ulic*, Kraków 2006.

M. Czapska, *Europa w rodzinie*, Kraków 2004.

S. Janowicz, *Białoruś, Białoruś*, Warszawa 1987.

B. Skaradziński, *Białorusini, Litwini, Ukraińcy*, Białystok 1990.

J. Wittlin, *Mój Lwów*, Nowy Jork 1946, Warszawa 1990.

S. Vincenz, *Po stronie pamięci*, Paryż 1965 lub *Po stronie dialogu*, Warszawa 1983.

Opracowania:

M. Czermińska, *Dom w autobiografii i powieści o dzieciństwie*, w: *Przestrzeń i literatura*, red. M. Głowiński i A. Okopień-Sławińska, Wrocław 1978.

M. Czermińska, *Autobiografia i powieść czyli pisarz i jego postacie*, Gdańsk 1987.

A. Fiut, *Być (albo nie być) Środkoeuropejczykiem. Szkice literackie*, Kraków 1999.

W. Bolecki, *Ptasznik z Wilna*, Warszawa 1984.

- B. Hadaczek, *Kresy w literaturze polskiej. Studia i szkice*, Gorzów Wielkopolski 1999.
- B. Hadaczek, *Kresy w literaturze XX wieku. Szkice*, Szczecin 1993.
- A. Hertz, *Żydzi w kulturze polskiej*, Warszawa 1988.
- M. Janion, *Ocalenie przez rozpacz. Czy literatura może być czymś więcej niż literaturą?*, w: *Literatura źle obecna (Rekonesans)*, red. J. Sławiński i in., Londyn 1984.
- M. Janion, *Tam gdzie rojsty*, w: *taż, Projekt krytyki fantazmatycznej*, Warszawa 1991.
- J. Jarzębski, *Exodus (ewolucja obrazu kresów po wojnie) oraz Dwa bieguny dokumentu: Mackiewicz – Białoszewski*, w: *tenże, W Polsce, czyli wszędzie*, Warszawa 1992.
- Kresy w literaturze. Twórcy dwudziestowieczni*, red. E. Czaplejewicz, E. Kasperski, Warszawa 1996.
- J. Kolbuszewski, *Kresy*, Wrocław 1995.
- J. Kolbuszewski, *Legenda kresów w literaturze polskiej XIX i XX w.* w: *tenże, Między Polską etniczną a historyczną*, Wrocław 1988.
- J.R. Krzyżanowski, *Tam gdzie nie ma ocalenia*, w: *tenże, Legenda Somosierry i inne prace krytyczne*, Warszawa 1987.
- J.J. Lipski, *Ojczyzna Antygony*, w: *Literatura źle obecna (Rekonesans)*, red. J. Sławiński i in., Londyn 1984.
- Cz. Miłosz, *Szukanie ojczyzny*, Kraków 1992.
- A. Sandauer, *O sytuacji pisarza polskiego pochodzenia żydowskiego w XX wieku. Rzecz, którą nie ja powinienem napisać*, Warszawa 1982.
- „Świat Vincenza”. *Studia o życiu i twórczości Stanisława Vincenza (1888–1971)*, red. J.A. Choroszy i J. Kolbuszewski, Wrocław 1992.
- M. Ołdakowska-Kufłowa, *Stanisław Vincenz. Pisarz, humanista, orędownik zbliżenia narodów. Biografia*, Lublin 2006.
- Z. Trziszka, *Leopold Buczkowski*, Warszawa 1987.
- E. Wiegandt, *Austria Felix, czyli o micie Galicji w polskiej prozie współczesnej*, Poznań 1988 lub wyd. nast., Poznań 1997.
- A. Woldan, *Mit Austrii w literaturze polskiej*, tłum. K. Jachimczak, R. Wojnakowski, Kraków 2002.
- M. Zadenecka, *W poszukiwaniu utraconej ojczyzny. Obraz Litwy i Białorusi w twórczości wybranych polskich pisarzy emigracyjnych: Florian Czynszewicz, Michał Kryspin Pawlikowski, Maria Czapka, Czesław Miłosz, Jerzy Mackiewicz*, Uppsala 1995.

- B. Kaniewska, *O sposobach i funkcjach mityzacji – Nowak – Myśliwski – Redliński*, „Pamiętnik Literacki” 1990, z. 3.
- T. Mizerkiewicz, *Stylizacje mityczne w prozie polskiej po 1968 roku*, Poznań 2001.
- L. Szaruga, *Węzeł kresowy*, Częstochowa 2001.
- M. Zaleski, *Formy pamięci. O przedstawianiu przeszłości w polskiej literaturze współczesnej*, Warszawa 1996.
- M. Zaleski, *Pamięć wielonarodowej Rzeczypospolitej w literaturze po roku 1939*, w: *Sporne postaci polskiej literatury współczesnej*, red. A. Brodzka, Warszawa 1994.
- Żydzi w Polsce. Antologia literacka*, oprac. H. Markiewicz, Kraków 1997.

XCI. HISTORIA JAKO TEMAT I JAKO PRETEKST WE WSPÓŁCZESNEJ POWIEŚCI, NOWELI, DRAMACIE

— Wizje literackie i wiedza historyka – sprzeczne czy komplementarne sposoby poznawania przeszłości?

— Historia i kultura: losy wartości kultury w dziejach – sytuacje wartościotwórcze i niszczyielskie, literatura w poszukiwaniu historiozofii, wzorów postaw i zachowań, rodowodów.

— Mimetyzm a paraboliczność we współczesnych narracjach o dziejach.

— Pastisz, trawestacja, parodia w konstrukcji języka i świata przedstawionego utworów.

Utwory:

J. Iwaszkiewicz, *Bitwa na równinie Sedgemoor, Noc czerwcową, Zarudzie, Heydenreich*; K. Brandys, *Wariacje pocztowe*; J. Andrzejewski, *Ciemności kryją ziemię*; J. Andrzejewski i J. Zagórski, *Święto Winkelrida*; J. Bocheński, *Boski Juliusz*; H. Malewska, *Sir Tomasz More odmawia, Przemija postać świata*; T. Parnicki, *Srebrne orły, Koniec „Zgody Narodów”*; J. Strykowski, *Przybysz z Narbony*; A. Szczypiorski, *Msza za miasto Arras*; W. Terlecki, *Dwie głowy ptaka*.

Opracowania:

- K. Bartoszyński, *Konwencje gatunkowe powieści historycznej*, „Pamiętnik Literacki” 1984, z. 2.
- J. Błoński, *Portret artysty w latach wielkiej zmiany*, w: tenże, *Odmarsz*, Kraków 1978.
- L. Burska, *Kłopotliwe dziedzictwo*, Warszawa 1998.
- M. Czermińska, *Czas w powieściach Parnickiego*, Wrocław 1972.
- M. Czermińska, *Teodor Parnicki*, Warszawa 1974.

- Dzieło literackie jako źródło historyczne*, red. Z. Stefanowska, J. Sławiński, Warszawa 1978.
- S. Eile, *Światopogląd powieści*, Wrocław 1973.
- L. Hutcheon, *Historiograficzna meta powieść: parodia i intertekstualność historii*, tłum. J. Margański, „Pamiętnik Literacki” 1991, z. 4.
- J. Kelera, *Lata czterdzieste: współczesność, historia, mit*, „Dialog” 1986, nr 1.
- A. Kijowski, *Jerzy Andrzejewski – szkic do portretu*, „Twórczość” 1959, nr 6.
- Z. Kopeć, *Andrzejewski*, w serii: *Czytani dzisiaj*. Rebis, Poznań 1999.
- G. Lukács, *Teoria powieści. Esej historyczno-filozoficzny o wielkich formach epiki*, tłum. J. Goślicki, posł. A. Brodzka, Warszawa 1968.
- J. Łukasiewicz, *Czytając Parnickiego*, w: tenże, *Republika mieszkańców*, Wrocław 1974.
- Między literaturą a historią* [przekład], „Pamiętnik Literacki” 1984, z. 3, s. 225–363.
- T. Parnicki, *Historia w literaturę przekuwana*, Warszawa 1980.
- A. Sandauer, *Szkoła nierzeczywistości i jej uczeń*, w: tenże, *Zbrane pisma krytyczne*, t. 3, Warszawa 1981 (lub inne wyd.).
- Z. Starowieyska-Morstinowa, *Epos i historia*, w: taż, *Kalejdoskop literacki*, Warszawa 1955.
- Sytuacja dramatu historycznego. Rozmowy*, „Dialog” 1983, nr 10.
- S. Szymborska, *Zrozumieć Parnickiego*, Katowice 1992.
- Teoretyczne aspekty powieści historycznej*, red. T. Bujnicki, Katowice 1986.
- M. Zaleski, *Pamięć wielonarodowej Rzeczypospolitej w literaturze po roku 1939*, w zbiorze: *Sporne postaci polskiej literatury współczesnej*, red. A. Brodzka, Warszawa 1994.
- J. Żylińska, *O twórczości Hanny Malewskiej*, „Więź” 1966, nr 4.

XCII. CZAS SOLIDARNOŚCI – CZAS SAMOTNOŚCI

Stan wojenny i literatura tzw. drugiego obiegu

- Poezja walcząca: formy i motywy (na podst. antologii: D. Dabert, *Zbuntowane wiersze*).
- Alegoryczne obrazy opresji: Z. Herbert, *Raport z oblężonego Miasta*, J. Koolka, *Ucieczka do nieba*, J. Krzysztoń, *Oblęd*).
- Etos czy artyzm? Postawy i wybory poetów (Z. Herbert *Raport z oblężonego Miasta*; W. Woroszyński, *Lustro. Dziennik internowania*; S. Barańczak,

Tryptyk z betonu, zmęczenia i śniegu; R. Krynicki, *Jeżeli w jakimś kraju*; J. Polkowski, *Oddychaj głęboko*; B. Maj, *Wspólne powietrze*.

— Świadczenia – metafory – reminiscencje stanu wojennego w prozie i poezji (B. Latawiec, *Ciemnia*, K. Miłobędzka, *Pamiętam. Zapisy stanu wojennego*; B. Zadura, *Cisza*, J. Anderman, *Brak tchu, Kraj świata*; J. Bocheński, *Stan po zapaści*; M. Białoszewski, *Oho, Kabaret Kici Koci*; B. Zadura, *Cisza*; P. Siemion, *Niskie łąki*).

— Publicystyka i eseistyka z okresu stanu wojennego (A. Zagajewski, *Solidarność i samotność*; A. Michnik, *Z dziejów honoru w Polsce*; J. Karpiński, *Mowa do ludu. Szkice o języku polityki*; A. Werner, *Polskie, arcy-polskie*; T. Burek, *Żadnych marzeń*; J.J. Lipski, *Dwie ojczyzny i inne szkice*; J.J. Szczepański, *Kadencja*).

— W górnej ramie egzystencji. Poetycka refleksja metafizyczna w poetyckich świadectwach opresyjnej codzienności (S. Barańczak, *Tryptyk z betonu, zmęczenia i śniegu*; J. Kornhauser, *Hurrraaa*; J. Polkowski, *Elegie z Tymowskich Gór*).

— Działalność środowiska paryskiej „Kultury”.

Utwory:

Poezja:

S. Barańczak, *Sztuczne oddychanie; Tryptyk z betonu, zmęczenia i śniegu; Atlantyda i inne wiersze z lat 1981–1985*.

Z. Herbert, *Raport z obłożonego Miasta*, w: tenże, *Wiersze zebrane*, Kraków 2008.

J. Polkowski, *Elegie z Tymowskich Gór i inne wiersze*, Kraków 1990.

K. Filipowicz, *Powiedz to słowo. (Wiersze)*, Poznań 1992.

J. Ficowski, *Gryps i Errata. (Wiersze z lat 1968–1980)*, Kraków 1982.

W. Woroszyński, *Lustro. Dziennik internowania. Tutaj*, Londyn 1984.

B. Zadura, *Cisza*, Poznań 1994; Wrocław 1996.

Proza:

T. Konwicki, *Mała apokalipsa*, Warszawa 1979.

J. Andrzejewski, *Miazga*, Wrocław 2002, BN, s. I, nr 305.

J. Bocheński, *Stan po zapaści*, Warszawa 1987 lub wyd., nast.

J. Komolka, *Ucieczka do nieba*, Warszawa 1980 lub wyd., nast., Londyn 1997.

J. Krzysztoń, *Oblęd*, t. 1–3, Warszawa 1979.

B. Latawiec, *Ciemnia*, Warszawa 1980.

Inne:

M. Białoszewski, *Kabaret Kici Koci*.

K. Miłobędzka, *Pamiętam. Zapisy stanu wojennego*.

Eseistyka:

- B. Cywiński, *Rodowody niepokornych*, wyd. III rozszerzone, Warszawa 1985.
- S. Barańczak, *Etyka i poetyka. Szkice 1970–1978*, Kraków 1981.
- J.J. Lipski, *Dwie ojczyzny – dwa patriotyzmy. (Uwagi o megalomanii narodowej i ksenofobii Polaków)*, w: tenże, *Tunika Nessosa. Szkice o literaturze i nacjonalizmie*, Warszawa 1992.
- W. Wirpsza, *Polaku, kim jesteś?*, Mikołów 2009.
- T. Burek, *Żadnych marzeń*, Londyn 1981, wyd. krajowe 1989.
- A. Werner, *Polskie, arcy-polskie...*, Londyn 1987.
- A. Michnik, *Z dziejów honoru w Polsce. Wypisy więzienne*, Paryż 1985.
- A. Zagajewski, *Solidarność i samotność*, Warszawa 2002.

Źródła i opracowania:

- Literatura drugiego obiegu – polski fenomen*, „Polonistyka” 2011, nr 7.
- J. Hobot, *Gra z cenzurą w poezji Nowej Fali (1968–1976)*, Kraków 2000.
- A. Kijowski, *Ethos społeczny literatury polskiej. Literatura i hodowla. Rozterki Polaków*, Warszawa 1985.
- S. Siekierski, *Drugi obieg*, w: *Piśmiennictwo – systemy kontroli – obiegi alternatywne*, red. J. Kostecki i A. Brodzka, t. 2, Warszawa 1992.
- Literatura drugiego obiegu w Polsce w latach 1976–1989*, red. I. Laskowski, Koszalin 2006.
- D. Dabert, *Zbuntowane wiersze. O języku poezji stanu wojennego*, Poznań 1998.
- M. Głowiński, *Mowa w stanie oblężenia*, Warszawa 1996.
- O.S. Czarnik, *Między dwoma Sierpniami. Polska kultura literacka 1944–1980*, Warszawa 1993.
- L. Rola [Burska], *Samoobrona czy walka o nową treść? O funkcjach „Zapisu” i „Pulsu”*, w: *Literatura źle obecna (Rekoniesans)*, Londyn 1984.